

PRESA ȘI FOLOSIREA EI ÎN MUZEUL DE ISTORIE

de **STELIAN POPESCU**

În ultima vreme în diverse publicații de specialitate sau în cadrul altor manifestări se constată, mai mult ca oricând și fenomenul este îmbucurător, puncte de vedere exprimate în legătură cu cerințele, complexitatea și exigențele muncii muzeografice. În acest context ni se pare firesc accentul care se pune pe problemele legate de organizarea secțiilor de istorie modernă și contemporană.

De multe ori însă, fie că sîntem semnatari ai unor materiale, fie purtători ai unor discuții ne axăm mai mult pe metoda descriptivă, de prezentare a unor muzee, expoziții sau exponate și mai puțin pe lucrurile specifice muzeografiei, elementelor concrete cu care operează această disciplină. Faptul este și mai vizibil atunci cînd lucrăm efectiv la organizarea unui muzeu sau a unei expoziții temporare.

Tema formulată în titlu se înscrie tocmai pe linia încercării de a prezenta cîteva puncte de vedere referitoare la unul din exponatele des uzitate de noi în ultimul timp la organizarea unor secții de istorie modernă și contemporană — presa.

Discutăm această problemă sub următoarele aspecte :

— Dacă periodicul (ziar, revistă) este document și cum poate fi folosit ca expонат într-un muzeu de istorie.

— Cum se face cercetarea și valorificarea presei în muzeu de către cercetătorul muzeograf.

— Și în sfîrșit, ce pondere trebuie să aibă presa în muzeu.

Este cunoscut faptul că presa reprezintă un izvor inepuizabil pentru orice cercetător al trecutului omului, în oricare din manifestările lui.

Pentru un cercetător muzeograf, presa oferă un bogat material documentar, are valențe multiple prin varietatea tematicii, oferă în același timp așa cum se amintea ¹ aici o imagine autentică a artei grafice și tehnicii imprimării, o anumită etapă de dezvoltare în genere a societății umane.

Este știut că prin document se înțelege în general orice bază de cunoaștere ² fixată material, susceptibilă să fie utilizată pentru consultare, studiu sau probă. Documentul presupune ideea de elaborare, el fiind un produs al unei activități intelectuale. Un fragment dintr-o rocă de pildă, un exemplar zoologic sau în cazul nostru o colecție de ziare nu sînt documente decît după identificarea, clasarea, etichetarea, pregătirea lor pentru a deveni piese muzeistice. Pînă atunci sînt numai obiectul unei cercetări științifice, care extrage prin studiul lor anumite cunoștințe.

¹ I. Ardeleanu, *Cartea și obiectele personale, exponate polivalente la Muzeul de Istorie*, articolul este în prezentul volum, p. 129—132.

² Vezi în acest sens majoritatea dicționarelor enciclopedice apărute.

Aceste cunoștințe vor fi ilustrate și dovedite apoi pentru alții pe baza obiectelor din care au fost depuse sau extrase. Aceste obiecte devin astfel documente, ele ne învață, ne dovedesc ceva.

Scrisul fiind cel mai vechi și mai răspândit mijloc de fixare și răspândire a cunoștințelor, documentele, grafice, reprezintă documente prin excelență, spre ele îndreptându-se atenția căutătorului de informații de orice gen. Până la apariția și răspândirea celorlalte categorii de documente (auditive de pildă) documentele grafice (ziarul, revista etc.) se confundau cu noțiunea de însăși document. Deci ele se impun de la început atenției cercetătorului muzeograf, nu numai în funcție de domeniul sau problema la care se referă, ci mai ales prin modul general sau amănunțit și punctul de vedere din care tratează, despre acea problemă, prin natura informațiilor pe care le furnizează și prin caracterul de publicitate mai largă sau mai restrânsă pe care îl au ele ca document.

Pentru întocmirea unei tematici, pentru selectarea celui mai semnificativ articol dintr-un ziar sau o revistă care să redea un eveniment deosebit sau chiar o întreagă perioadă istorică trebuie efectuată o muncă atentă de cercetare și documentare. Față de cercetător, cercetătorul muzeograf face mai întâi o „inspecție sumară externă”, observă dimensiunile periodicului respectiv, tehnica grafică, starea ziarului. Apoi stabilește datele de identitate principale, titlul, locul și data apariției, tirajul, tipografia. De asemenea face o examinare sumară, pe sărite eventual, a începutului după care trece la examinarea structurii, împărțirii, ordinei clasificării conținutului, acordă mare atenție ilustrațiilor, imaginilor, portretelor, face o vizualizare rapidă dar atentă a întregului ziar sau a întregii reviste.

Rezultatul acestei examinări prealabile a ziarului sau revistei trebuie să fie formarea unei idei generale despre caracteristicile ideologiei, concepția, orientarea, poziția redacției — valoarea documentară a periodicului cercetat.

Pentru noi, muzeografil, în cercetarea unui ziar sau a unei reviste trebuie să primeze depistarea aceluia articol, informația, pe care le putem expune vizitatorului, a alege acel material care redă sintetic un eveniment sau o perioadă.

Muzeograful care întocmește o tematică are ca scop rezolvarea unei probleme practice sau a unei probleme teoretice cu finalități practice, realizarea unui muzeu sau a unei expoziții.

Observăm însă că atingerea oricăruia dintre aceste obiective cere nu numai proclamarea adevărului istoric descoperit, ci și convingerea vizitatorilor, a specialiștilor despre temeinicia acestui adevăr redat în presa timpului.

Marele nostru istoric N. Iorga afirma într-una din ședințele Academiei române: „Nu toate ziarele înfățișează în adevăr viața societății în care apar: sînt unele mai presus de nivelul ei, altele sînt inferioare, altele se află alături. Dar sînt și de acelea care, cu vremea, trec de la formarea obiectivă indiferentă de la simplă informație sau de interes comercial pentru ca, în clipele lăsate libere de supravegherea oficială și de cenzură, să ajungă a reprezenta viața morală a unei societăți și interesele esențiale ale unei națiuni”³.

Cunoaștem cu toții faptul că un muzeu de istorie trebuie să fie convingător, să fie de atmosferă și pentru aceasta el trebuie să convingă anume printr-o metodă științifică, prin precizia informației și valoarea documentară a exponatelor sale. Cel ce selectează un articol din presă, o informație de orice natură pentru expunere trebuie să-i confere calitățile autenticității, ale încrederii, ale esteticului.

³ În „Sensul Gazetei Transilvaniei” din 20 mai 1938.

Este cunoscut faptul că periodicele sînt prin excelență publicații care furnizează informații recente, curente, chiar dacă un articol utilizează material retrospectiv, recentă este interpretarea, analiza cunoștințelor anterioare.

Încă de la apariția lor, primele periodice românești ne dau date deosebit de interesante despre situația economică și socială din țările române, regimul politic, lupta pentru emanciparea socială, unitate și independență națională, aspecte ale legăturilor poporului român cu alte popoare; în diferite domenii contextul general în care aveau loc o serie de evenimente în țările române. Faptul că primele periodice erau și primele ziare în limba română le conferă, nu numai prin vechimea lor, noțiunea unor documente autentice care nu pot lipsi din niciun muzeu de istorie.

În paginile diferitelor periodice întîlnim printre semnatarii unor studii sau articole nume cu rezonanță în istoria noastră politică și socială, în viața culturală a timpului.

Ziarele românești din secolul trecut au fost imprimate în mii de exemplare, dar cercetătorii descoperă mereu material important în filele lor. Se poate spune astfel că publicațiile redevin inedite. Ziare ca: „Românul“, „Opinia“, „Telegraful român“, reviste ca: „Familia“, „Viața românească“ sau „Convorbiri literare“ au publicat mii de documente istorice sau literare, texte de folclor, scrieri inedite și alte ziare scoase din arhive publice și particulare sau publicații vechi de mult ieșite din circulație. Intenția editorilor acestor texte era de a readuce în memoria contemporană fapte care circulasera altădată în cercuri prea restrînse și fuseseră consemnate cu mijloace prea subrede pentru trecerea vremii.

Avînd în vedere că într-un muzeu de istorie modernă și contemporană depistarea pieselor tri și bidimensionale care sînt cele mai semnificative cere o muncă îndelungată, un ajutor important ni-l dă și documentul din ziar sau revistă, care bine ales poate deveni piesă muzeistică de valoare. Aceasta nu înseamnă că trebuie să facem muzee de „hîrtie“ cum ni se reproșează de multe ori, ci trebuie să aibă o anumită pondere. Subliniem că articolul de ziar sau revistă, neavînd autenticitatea și valoarea științifică a unui document de arhivă sau obiect, expodate de primă mînă într-un muzeu de istorie, trebuie să fie folosit numai în acele cazuri cînd într-adevăr devin exponat și nu element de umplutură.

În realizarea secției de istorie modernă și contemporană din cadrul Muzeului de Istorie al R. S. România, a Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România sau a altor muzee din țară presa a constituit, alături de alte elemente, un exponat cu o pondere deosebită, pondere care astăzi socotim că se pune sub semnul întrebării, avînd în vedere eficiența pe care aceste instituții trebuie să o aibă la programul complex de educare a maselor.

Dacă pentru un muzeu care ilustrează mișcarea revoluționară și democratică, istoria Partidului Comunist, folosirea largă a presei ca exponat este oarecum justificată avînd în vedere specificul său, dificultățile editării unui ziar muncitoresc, faptul că pînă la 23 August 1944 cea mai mare parte a activității sale mișcarea muncitorească și lupta dusă de comuniști, de celelalte forțe progresiste s-a desfășurat în condiții grele, cînd foarte multe documente și obiecte au fost distruse sau nu s-au putut păstra, nu același lucru este valabil și pentru alte muzee. Spunem acest lucru gîndindu-ne la valoarea științifică pe care trebuie s-o aibe, la eliminarea uniformizării.

Evident că și în cazul acesta, printr-o cercetare muzeografică judicioasă și de durată se pot face multe îmbunătățiri, nu numai tematice dar și prin diversificarea exponatelor. Desigur este greu să stabilești o pondere precisă, delimitată, a folosirii presei ca exponat muzeistic, dar anumite criterii pot fi precizate. Ne gîn-

dim în primul rînd la faptul că în cazul muzeelor noastre de istorie modernă și contemporană nu putem prezenta un eveniment politic sau viața politică în genere fără a expune presă, care de fapt constituie și o expresie vizuală a partidelor, grupărilor politice în genere, a unor puncte de vedere legate de anumite personalități, puncte care dau esența unui lucru, emoționează în cele din urmă.

Desigur la selectarea acestor materiale trebuie să avem în vedere și criteriul grafic, criteriul după care presa expusă în muzeu nu este o colecție de studiu ci un element vizual.

Evenimente, fapte ale istoriei noastre moderne și contemporane sînt menționate în marea lor majoritate în paginile periodicelor vremii. Dar ele nu sînt inserate numai în presa timpului, ci apar de multe ori și independente, ca diverse documente. dări de seamă, procese verbale, statute, manifeste, afișe, legiuri, decrete care sînt păstrate de obicei în arhive și biblioteci, care pot fi valorificate cu bune rezultate de cercetătorul muzeograf.

Dacă ne referim de pildă la un eveniment de seamă al istoriei noastre naționale — revoluția de la 1848 — constatăm de pildă că toate decretele guvernului provizoriu din Țara Românească, în afară de publicarea lor în paginile „Pruncului român“, „Poporului suveran“ sau „Vestitorul românesc“, circulau și ca foi volante independente, în condiții grafice deosebite, care s-au păstrat în cea mai mare parte și pot fi valorificate din plin. Acest lucru este valabil și pentru anumite programe ale diverselor partide politice, inclusiv partidele clasei muncitoare sau alte organizații democratice.

Sîntem împotriva încărcării exagerate a unui muzeu cu exponate de genul presei și mai ales a modului cum este expusă (lipită pe sticlă), fapt ce reduce din valoarea științifică a unui muzeu.

Într-o recentă carte de muzeografie⁴, bine primită de mulți specialiști, editată de profesorul american Per Guldbeck, membru al Asociației americane, a muzeelor, carte referitoare la principalele exponate dintr-un muzeu de istorie, din 160 de pagini nu se acordă hîrtiei decît 10 pagini.

Cînd spunem că sîntem împotriva încărcării exagerate a muzeului de istorie cu asemenea gen de exponate, avem în vedere și faza incipientă de elaborare a tematicii, cînd fără a avea exponate de valoare pe toate perioadele istorice credem că acoperim aceste lipsuri prin reproduceri sau xerografieri din presa timpului.

Concluzionînd, putem spune încă odată că presa este un ajutor prețios în munca noastră, dar că în selectarea ei, pentru organizarea unui muzeu cît mai atrăgător în care vizitatorul să întîlnească acele mărturii pe care nu le-a mai văzut în altă parte și, ca istoria să nu fie unilateral prezentată, un mare rol de răspundere ne revine nouă, celor ce ne ocupăm zi de zi cu această îndeletnicire specifică muzeului.

LA PRESSE DU TEMPS ET SON UTILISATION DANS LE MUSEE D'HISTOIRE

— Résumé —

La communication scientifique présente quelques points de vue concernant l'utilisation de ce type d'objet exposé — la presse — dans les musées avec des sections d'histoire moderne et contemporaine.

⁴ Per E. Guldbeck, *The care of historical collections*, Nashville, 1972, Statul Tennessee U.S.A.

Les principaux problèmes abordés : a) si le périodique (journal, revue) est un document et comment peut-on l'utiliser en tant qu'objet exposé ; b) comment le muséographe fait-il a recherche et la mise en valeur de la presse ; c) l'importance, la valeur de la presse dans les musées.

Dans la recherche d'un périodique doit primer la découverte de tel article ou telle information qu'on peut exposer au visiteur comme pièce importante capable de représenter d'une façon synthétique un événement ou une période.

Il faut que cette présentation ait des qualités esthétiques particulières.

L'auteur insiste sur le fait qu'il ne faut pas faire des musées de papier, mais que l'article de journal ou de revue doit être utilisé seulement dans le cas où il devient en effet un objet exposable mais pas comme simple remplissage.

On y donne aussi des exemples concernant les divers musées avec des section d'histoire moderne et contemporaine et des références directes au sujet des systèmes d'exposition.